

Ilmastokriisi ja yhteiskunnallinen neuvokkuus

MARJATTA BARDY

Jo vuosikymmeniä on osattu arvioida, että seuraukset ilmaston lämpenemisestä ”tulevat varmasti olemaan pitkäaikaisia, lähes varmasti merkittäviä, luultavasti ei-toivottavia ja mahdollisesti katastrofaalisia”.¹

Vuonna 2014 hallitusten välinen ilmastonmuutospaneeli (IPCC) julkaisi viidennestä arviointiraportistaan synteessin päätöksentekijöille. Ihmisen vaikutus ilmastonmuutokseen on kiistaton. Jotta ilmaston lämpeneminen pysyisi alle 2°C tavoitteen, tulisi fossiilista polttoaineista luopua kokonaan vuoteen 2100 mennessä. Vuoteen 2050 mennessä tulee päästöjä vähentää 70 prosenttia vuoden 1990 kulutuksesta. Muutoksia tarvitaan yhteiskunnan kaikissa toimissa. Tehtävistä poliitikoille on pitkä ja moniulotteinen. Se koskee myös inhimillisen kehityksen kategorioita. Siinä tähdennetään elinolojen turvaamista, kuten koulutusta, ravitsemusta, terveydenhoitoa, energiaa, asumista, sosiaalista tukea ja epätasa-arvon vähentämistä (IPCC: Summary for Policymakers 2014; IPCC: Ilmastonmuutos etenemässä 2014). Kansainvälinen ilmastopaneeli on maapallon laajuisesti neuvokas ratkaisu.

Ilmastonmuutos *kehystää* olemassaoloamme osoittamalla aineellisen kulutuksen rajoihin. Se toimii *linssinä*, jonka läpi voimme tarkastella kuinka elämme. Se käy *kompassista* osoittaessaan teitä elinkelpoiseen maailmaan. (Bardy & Parrukoski 2010, 16.) Ilmastokriisi on alun alkaen sosiaalinen elämänmuotoon liittyvä yhteiskunnallinen valinta. Myös sen torjunta ja siihen sopeutuminen ovat yhteiskuntapolitiikkaa.

Kun ihminen tekee asiat hyvin, hän toimii taiten, kekseliäästi, kärsivällisesti ja innostuneesti.

Silloin hänet täyttää *neuvokkuus*. Se on tila, jossa ihminen on tietoinen ympäristöstään sekä siitä, missä kulkee ja kohtaa sen, mitä kohti on menossa. Neuvokkaaksi tullaan, kun ihminen on hiljaa niin kauan, että pystyy näkemään, kuulemaan ja tuntemaan, mitä ympärillä on, eikä vain ”toista omia kuluneita mielipiteitä siitä”. (Pirsig 1988, 330–343.)

Hyvinvointivaltion rakentaminen on hyvä esimerkki yhteiskunnallisesta neuvokkuudesta. Se syntyi kiihkeissä väittelyissä ja yhteisten sopimusten turvin. Nyt sosiaalinen, ekologinen ja taloudellinen kestävyys rapautuvat. Seuraavassa esitän kuusi teesiä lähitulevaisuudessa välttämättömästä yhteiskunnallisesta neuvokkuudesta.

Tieto pitää ymmärtää ja panna toimeksi

Tuska maailman puolesta ei ole ongelma, sen tukahduttaminen on.

Joanna Macy, 2009

”What is wrong with us?” kysyy Naomi Klein (2014) selvittäessään, miksi emme ole reagoineet ilmastonmuutosta koskevaan tietoon niin, että minimoisimme sen vaikutukset. Hän kuvaa monia eri tapoja ohittaa ilmastonmuutos. Ilmastotiede tuntuu monimutkaiselta, ja ulkoistamme asian ympäristöväelle. Tai kerromme lohduttavia tarinoita ihmisen älystä ja tekniikan ihmeistä. Talouskehitykseen keskittyminen on myös eräs tapa katsoa ohi. Kiireisinä meillä ei ole aikaa. Ehkä todella näemmekin, mitä on tapahtumassa. Ilmastonmuutosta on kuitenkin vaikea pitää mielessä pitkää aikaa. ”Ekologisen amnesian on and off -liike” johtunee muutoksen pelosta. Onnistuminen vaatiikin kaiken muuttamista – ja se edellyttää, että

¹ John Broome 1992/Kortetmäki & al. 2013, 5 mukaan.

”annamme ilmastonmuutoksen muuttaa meidät”. (Mt., 1–10.) Toisin sanoen suostumme havaitsemaan tosiasiat ja muutamme toimintaamme. Suhde ilmastonmuutokseen heijastaa kuvaa itsestämme aikamme kulttuurissa.

Miksei ilmastonmuutosta ja ekologista kriisiä kohdata samanlaisella muutosinnolla ja optimisimilla kuin menneitä köyhyyden, tyrannian ja sodan tragedioita? kysyy Ulrich Beck (2010). Hän väittää, että keskustelu ilmastonmuutoksesta on asiantuntijakeskeistä, elitististä ja sosiologisesti tyhjää. Ympäristö on erotettu sosiaalisesta sfääristä. Ekologisia muutoksia ajavalle politiikalle *tarvitaan laajojen kansalaispiirien tuki*. Mistä se nousee? Jos ympäristön ja yhteiskunnan sekä inhimillisen toiminnan väliset suhteet otetaan tarkasteluun, se käy tieteellisesti ylivoimaiseksi, ja poliittisesti se merkitsee itsemurhaa.

Beck liioittelee. Kärjistys toimii kuitenkin osoittaessaan tieteen ja politiikan arkoihin kohtiin. Tieteen fragmentoitumisesta seuraa kyytömyys jäljittää eri ilmiöiden välisiä yhteyksiä. Ilmastokriisi pilkkaa luonnon ja kulttuurin erottelua toisistaan, osoittaahan se niiden sekoittuneisuuden. Se näyttää myös, miten valta ja eriarvoisuus kutoutuvat tiiviisti ilmaston lämpenemiseen. Maailman 500 miljoonaa rikkainta ihmistä, noin 7 prosenttia maapallon väestöstä, vastaa puolesta ihmiskunnan aiheuttamia hiilidioksidipäästöjä (Assadourian 2010).

Jos valtavirran ”ympäristöpuhe” ei tunnista yhteiskuntaa niin ”yhteiskuntapuhe” ei tunnista ympäristöä (Massa 2009). Tuula Helne ja kollegat (2012) osoittavat *ekologisen itseymmärryksen puutteeseen* sosiaalipolitiikassa. Sen tehtävä on alusta pitäen ollut tuotannon ja kulutuksen edistäminen.² Yhteiskuntapolitiikka elää symbioosisa ekologisesti kestävämmän talousjärjestelmän kanssa. Vatvoessaan talouskriisejä eturivin asiantuntijat eivät askaroi ihmiskunnan selviytymisstrategioiden kimpussa. Taloutta tarkastellaan umpiossa. Kestävyuden *heikossa tulkinnassa* kehityksen ulottuvuuksia (ympäristön, sosiaalisen ja talouden) tarkastellaan toisistaan erillään. Lähentymistä auttaa kestävyuden *vahva tulkinta*, jossa hyvinvoinnin ulottuvuudet sijoittuvat suhteessa toisiinsa siten, että talousjärjestelmä on sosiaalisen sisäl-

lä, ja kumpikin niistä on ekosysteemin piirissä. Näiden eri toimintapiirien *lävistyneisyys* on kaikenikäistä. (Mt.)

Elämänmuotomme kuitenkin ikään kuin *piilottaa luonnon ja kulttuurin* elimelliset yhteydet, jolloin sota luontoa vastaan ei välttämättä tule näkyville. Se piilottaa myös *osallisuutemme uuskolonialismiin* ja sen ihmisoikeus- ja ympäristörikkosiin köyhissä maissa. Näissä ehkä ovatkin maailmankuvamme sokeat silmät, ja siksi emme käsitä ilmastonmuutoksen kaikkialle ulottuvaa perustavaa luonnetta?

Tarvitsemme näköaloja ekososiaaliseen sivistykseen – ja talous paikalleen!

Ihmiselon paikka on ekologisen, sosiaalisen ja taloudellisen keskinäisriippuvuuksien keinuvassa sylissä.

Luonnehdinnat ekososiaalisesta sivistyksestä³ hahmottelevat teollisen aikakauden jälkeistä maailmaa, jossa ihminen ymmärtää riippuvuutensa luonnosta ja toisista ihmisistä sekä osaa arvioida toimintansa vaikutukset. Biofysisenä oliona ihminen on osa luontoa ja täysin riippuvainen sen ekosysteemeistä. Tarvitsemme puhdasta ilmaa, vettä ja maata – ja erilaisia luonnon ekopalveluita kuten kasvien pölytystä. Sosiokulttuurisina oliona olemme riippuvaisia toisista ihmisistä – ja jokaiselle ihmiselle kuuluvien ihmisoikeuksien toteutumisesta.

Hyvinvointi ja terveys perustuvat luonnon uusiutuvaan monimuotoisuuteen ja ihmisarvoa kunnioittavaan sosiaaliseen yhteyteen muiden kanssa. On siis sopeuduttava maapallon luonnonvarojen rajoihin sekä huolehdittava inhimillisten perustarpeiden tyydyttämisestä oikeudenmukaisin tavoin. Perustoiltaan on kyse maailmankuvallisen murroksesta.

Taloudellinen toimeliaisuus on vuorovaikutusta luonnon kanssa, ja se tapahtuu sosiaalisissa suhteissa. Ihmiset ovat historiansa aikana järjestäneet talouttaan monin erilaisin tavoin. Valtavirran varjossa alkanut keskustelu kohtuutaloudesta, kiertoaloudesta, yhteisöaloudesta, hyvinvointi- tai paikallistaloudesta on laajenemassa. Keskeistä on *ymmärtää kehitys uusin tavoin*, jolloin taloutta tarkas-

2 Suomalaisen sosiaalipolitiikan ”isän” Pekka Kuusen kirjan ”Tämä ihmisen maailma” (WSOY 1982) lähtökohtana oli: oikea tieto ihmisestä luonnon osana olisi nyt ”ihmisel-le palveluarvoisinta tietoa” (mt. 98–99).

3 Arto O. Salonen on kirjoittanut teemasta useita artikkeleita, mm. ekologisen, sosiaalisen ja taloudellisen hierarkisesta järjestyksestä (ks. Salonen 2014).

tellaan suhteessa ekologisiin ja sosiaalisiin tekijöihin (Raworth 2012). Nykymuotoinen kapitalistinen rahatalous on liian epävakaa kytäkseen tasapainottamaan toimiaan. Se tarvitsee demokraattisia säätelyrakenteita yksityisen voitontavoittelun rinnalle sekä riittävän laajaa julkista ohjausta. (Ahokas & Holappa 2014, 282–286.)

Juuri samaan aikaan, kun tieteellinen yhteisö pääsi ratkaisevaan diagnoosiin ilmastouhkasta 1980-luvun lopulla, pieni talouseliitti alkoi nauttia poliittista, kulttuurista ja älyllistä valtaa enemmän kuin koskaan sitten 1920-luvun, Klein (2014) kirjoittaa. Päästövähennykset ovat perustavassa konfliktissa säatelemättömän kapitalismin kanssa. Markkinoiden fundamentalismi ei kykene ratkaisemaan kriisiä. (Mt., 18–20.)

Valtioneuvoston tulevaisuusselonteossa (2013) kulutuksen pienentämisen keinoja pidetään hyvin rajallisina ja kysytään, onko eettisesti ja sosiaalisesti hyväksyttävää ohjata kansalaisten kulutuskäyttäytymistä, ja kuinka paljon hyväksyisimme hyvinvoinnin heikkenemistä. Herää kysymys: mikä pelko estää politiikassa elintärkeiden kysymysten pohtimisen? Hyvinvointiin ei tarvita jatkuvasti kasvavaa aineellista kulutusta (Kainulainen 2014), ja sen vähentämisestä pitää voida puhua (Hirvilampi 2015).

Selonteossa visioidaan ”ekologisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti oikein hyvää” yhteiskuntaa. Tarvitaan kestävyys eri näkökulmien integrointia, ja systeemisten kokonaisuuksien ymmärtäminen vaatii paljon työtä, siinä todetaan. On opittava hahmottamaan *osien ja kokonaisuuden* välisiä suhteita niin biosfäärissä kuin yhteiskunnallisissa valinnoissa ja niiden välisessä vuorovaikutuksessa. Pitää jäljittää erilaisia yhteen kietoutumia, ketjureaktioita ja kiertokulkuja. Niiden selvittämisestä tullee *tieto- ja tiedepolitiikan* keskeisin tehtävä. Ilmastokriisi kietoo yhteen erilaisia asioita, ja niitä on ymmärrettävä suhteessa toisiinsa.

Inhimillisen kokemuksen näkökulmasta John Deweyn ”ekologinen kokemusfilosofia” (Alhanen 2013) valaissee edellä sanottua. Deweyn ajattelussa *kokemus on vuorovaikutusta* biofysisessä ja sosiokulttuurisessa ympäristössä. Elävien olioiden kokemusta voi ymmärtää ainoastaan suhteessa niiden ympäristöön. *Toiminta ohjaa kokemusta*, sen ytimessä ovat teot ja niiden seuraukset. Kokemus itsessään on kokeellista toimintaa, josta voi oppia ja jota voi korjata, kehittää ja täyteläistää. Kokemus kehittyy *oppimisprosessissa*; oppiminen elämisen etiikkana merkitsee sitä, että ottaa vakavasti

omat kokemukset ja samalla tarkastelee niitä kriittisesti. *Tiede* on oppimisessa välivaihe, se rikastuttaa kokemusta ja auttaa ohjaamaan toimintaa. *Ihanteet* tulee käsittää mahdollisuuksiksi, joita on tutkittava tarkemmin. (Mt.)

Ihminen ei saa vahingoittaa toisia ajaakseen omaa etuaan

Otsikon maksiimi on John Broomen (2008) artikkelista hänen pohtiessa, minkä arvoista on ihmisenelämä. Tarvitsemme kvantitatiivisen vastuksen, koska tärkeät päätökset riippuvat siitä. Ellei elämän arvoa arvoteta huolella, se jää arvotta.⁴ Ilmaston lämpeneminen tulee tappamaan suuren määrän ihmisiä luonnon katastrofeihin, kuumuuteen, trooppisiin sairauksiin ja köyhyysen. On jo ihmisiä, jotka menettävät kotinsa, elantonsa ja jopa elämänsä aiheuttamamme ilmastomuutoksen seurauksena. Se on väärä, jonka aiheutamme toisille ihmisille. Vähentämällä omia kasvihuonepäästöjämme voimme vähentää niiden vuoksi kuolevien ihmisten määrää (mt.).

Kuinka määritellä välttämättömyyksen ja ylellisyyden ero? Entä sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus? Tai teollisten maiden ja kehittyvien maiden välinen solidaarisuus? Miten painotamme tulevaisuuden ihmisten etuja elossa olevien intresseihin nähden? Listaa on helppo jatkaa. Miten filosofiaa tulisi uudistaa, jotta se pärjäisi ilmastomuutoksessa? Pärjääkö demokratia? Suuret kertomukset eivät todellakaan ole päättäneet. Ilmastoteiikasta aukeavat moraaliset kysymykset vaativat tulla käsitellyiksi. Kuinka julkinen valta käyttää toimivaltaansa? Taloudellisia toimijoita on opastettava kollektiivisesti. Yksilöiden ilmastovastuu perustuu lähinnä toisten vahingoittamisen kieltoon. (Kortetmäki & al. 2013, 4–19).

Ilmastosyyllisyydestä tulee etsimättä mieleen Hannah Arendtin (1965) analyysi Adolf Eichmannista, joka puolustautui syytöksiä vastaan kertomalla totelleensa vain käskyjä. Arendtin tulkinta *pahan banaalisuudesta* nousi aikanaan maailmanlaajuiseen väittelyyn. Eichmann oli esimerkki ihmisestä, joka ei kanna vastuuta omista teoistaan ja siten kieltää olevansa persoona. On helppo kuvitella jälkeemme tulevien polvien reaktioita ilmastomuutokseen.

⁴ Ajatus tuntuu äkkiseltään vieraalta, mutta onhan uhanalaisille kasveille ja eläimillekin laissa määritelty korvausarvio, miksei siis ihmiselle.

Eräässä tutkimuksessa koehenkilöitä pyydettiin miettimään maailmaa, jossa ihmiskunta on loppunut. Kävi ilmi, että ihmiset kokevat ajatuksen hyvin tuskallisena. Luottamus siihen, että muut jatkavat elämää meidän jälkeemme, on ihmiselle tärkeä. Jos niin ei ole, meille keskeiset asiat muuttuvat merkityksettömiksi. Tässä mielessä meidän on voitava luottaa kuoleman jälkeiseen elämään – ja toisesta välittämiseen vielä syntymättömienkin ihmisten hahmossa. (Honkasalo 2013.)

Sukupolvitietoisuus ja elannon hankinta säätelevät lasten aikaa ja paikkaa

Seuraavan sadan vuoden aikana ilmastokriisi ja luonnonvarojen ylikulutus muodostavat *suurimmat uhkat lasten ja nuorten elämässä*. Sukupolvitietoisuus on ihmisessä syvällä. Joanna Macy (2009) kehottaa katsomaan elämää tulevien sukupolvien näkökulmasta. Ymmärrys yhteydestä jälkeemme tuleviin ”innostaa sydäntä ja kannustaa jatkaamaan” vallankumouksellista siirtymää teollisuuskasvun yhteiskunnasta elämää ylläpitäväksi yhteiskunnaksi (mt., 13).

Sukupolvien välinen solidaarisuus nojaa hyvinvointivaltiossa ns. sukupolvisopimukseen; kukin työikäinen polvi vuorollaan osallistuu lapsi- ja vanhusväestön ylläpitoon. Kyse on vastavuoroisesta huolenpidon lupauksesta sukupolvien kesken. ”Sopimus” on nyt koetuksella niin suhteessa lapsiin kuin vanhuksiin. Ekososiaalinen kehitys voi tuoreuttaa yhteiskuntaa uuteen vaiheeseen siirtämällä painopisteen bruttaalista kulutuksesta säästeliäänpään suuntaan. Meidän on myös määrää ”tydyttää nykyiset tarpeet viemättä tulevilta sukupolvilta mahdollisuutta tyydyttää omat tarpeensa.” Uusitut luonnonvarat kulutettiin loppuun kuluvanakin vuonna (2014) jo elokuussa, ja ekologinen velka kasvaa.

Historiallisesti lasten asemaan on vaikuttanut se, miten elanto on kulloinkin hankittu. Teollisessa yhteiskunnassa työ siirtyi kodin ulkopuolelle, ja niin lasten paikoiksi kodin ohella tulivat päivähoito ja koulu.

Työn sovittaminen maapallon kantokyvyn rajoihin edellyttää energian ja raaka-aineen käytön ja ympäristön kuormittamisen rajua vähentämistä, Antti Kasvio (2014) toteaa luonnostellessaan näköaloja tulevaan. Tavanomaisen ansio-työn osuus pienenee. Osa työajasta käytetään ruo-

an tuotantoon. Kaikki luonnon antimet hyödynnetään mitään pois heittämättä. Ammatit säilynevät mutta nykyistä häilyvämpinä. Sosiaaliset erot ovat pieniä. Kaikille taataan oikeus luonnonrikkauksiin, eikä kukaan voi kuormittaa niitä kohtuuttomasti. Työ- ja urapyrkimykset eivät enää hallitse ihmisten elämää. He ovat vapaita monenlaisen toimeliaisuuteen. Ihmiset voivat tyydyttää omat ja läheistensä tarpeet tietoisina siitä, että se ei vie pohjaa seuraavien sukupolvien hyvinvoinnilta. Tyydytys moraalisen velvollisuuden täyttämisestä korvaa menetykset aineellisissa kulutuksissa. (Mt., 223–229.)

Työn arvostuskin muuttuu eri aikoina. Kun eri ammattien arvoa on mitattu yhteiskunnallisten investointien tuottoa mittaavalla menetelmällä, kärkeen nousevat jätehuollon työntekijät ja sairaalan siivoojat. He tuottavat yhteiskunnallista lisäarvoa, kun hyödyksi luetaan kierrätyksen lisääntyminen ja kasvihuonepäästöjen vähentäminen. Sen sijaan mm. verosuunnittelua edistävät konsultit, mainostoimistojen projektipäälliköt ja pankkiirit ovat verotulojen rahasyöppöjä, Harri Vainio (2014, 2002) kertoo brittiläisen ajatushautomon tutkimuksesta.

Ihminen liittyy yhteisöön tekemällä hyödyllistä työtä. Mielekäs työ on tärkeämpää kuin siinä valmistetut hyödykkeet. Työ yhdistää ihmiset toisiinsa. Järjestelmä, jossa työ tehdään pelkästään voiton tai hyödyn näkökulmasta, halventaa työtä ja sen tekijää. Työssä kehittyvät taidot tuottavat merkityksellistä nautintoa. (Macy 2009, 60.)

Lasten ja nuorten ”aika ja paikka” voivat muuttua paljonkin, eivätkä välttämättä huonoon suuntaan. Jos pitkät työpäivät lyhenevät ja lähiruuan tuotanto yleistyy, syntyy tarpeita lasten ja aikuisten likeisemmälle yhteistoiminnalle. Se voi olla hyväksi kaikille osapuolille. Lapset ja nuoret on otettava muutostyöhön mukaan sellaisin teoin ja tavoin, jotka herättävät heissä luottamusta tulevaan ja kasvattavat neuvokkuutta. Olen esittänyt (Bardy, 2011) lapsi-, nuoriso- ja perhepolitiikan integrointia, tavalla tai toisella. Se toisi lisää voimavaroja ja uusia tuulia eriytyneeseen kenttään ja siten parantaisi palveluita. Ennen kaikkea integrointi voisi lisätä poliittista voimaa nostaa lasten, nuorten ja tulevien sukupolvien *elinmahdollisuuksien suojele* politiikan keskiöön.

Siirtymään tarvitaan elinvoimaisia muutoksen foorumeita – ja hyviä uutisia

Hyvin voi olla se mikä on hiukan vähemmän kuin mahdollisimman paljon.

Thomas Princen, 2010

Sitaatti edellä on hyvä uutinen. Se kiistää myöhäiskapitalismin eetoksen, joka väittää, että olemme riittämättömiä; tarvitsemme lisää tavaroita, rahaa, hyväksyntää, mukavuutta, viihdettä ja muuta sellaista. Pakko hankkia enemmän sitoo velkataakaan. Kiitollisuus on kumouksellista, koska se vapauttaa meidät ymmärtämään, että olemme riittäviä (Macy 2009, 94). Kirjallisuudessa ehdotetaan toistuvasti muutoksen foorumeita keskusteluun ja pohtimiseen, tiedon kokoamiseen ja vaihtoon, ilmiöiden nimeämiseen ja näkemysten sanoittamiseen ja muutosten käynnistämiseen, seuraamiseen ja niistä oppimiseen. Tarvitaan liikettä ja ”pöhinää”, joka penkoo asioita ja vie niitä eteenpäin – ja kasvattaa neuvokkuuttamme.

Kansainvälisessä keskustelussa Maailmanpankia (Development and Climate Change, 2009) myöden näyttää toistuvan *institutionaalisen työn* painottaminen. Se on mittakaavaltaan hallittavaa ja se liittyy yhteiskunnan rakenteisiin, joissa olemme yhteisöinä osallisia. Kuinka ekosaneeraamme omat yhteisömme? Miten opiskelemme luonnon ja kulttuurin yhteen kietoutumiseen pohjautuvaa maailmankuvaa? Mitä ajattelemme kulutusyhteiskunnasta? Tiedossa on runsain mitoin uutta luovaa inspiroivaa ajattelua sekä käytännöllistä ongelmien ratkaisua. *Tarvitsemme kaikki saatavilla olevat resurssit* kuvittelemaan, suunnittelemaan ja toteuttamaan *hiilivapaata tulevaisuutta* kaikissa maapallon yhteiskunnissa. Ilmastonmuutos on väistämättä sosiaalinen. Se on kiinnittynyt siihen, miten yhteiskunta on, ja kuinka sen tulisi olla. (Szerszynski & Urry 2010).

Sitran seminaarit eri paikkakunnilla kokoavat yhteen ihmisiä, tietoa ja kokemusta ekologian, hyvinvoinnin ja talouden tematiikasta. Kestävän talouden foorumissa on pohdittu muun muassa, miten ympäristöä tuhoavasta toiminnasta tehdään niin kallista, ettei se kannata.

Eräs hieno paikallinen esimerkki on Uusikau-punki, joka on vähentänyt kasvihuonepäästöjä 23 prosenttia vuosina 2008–2012.⁵ Järjestöjen kam-

panjoissa luottamus paikallisesti kohdennettuihin hankkeisiin valtaa alaa (ks. Siirtymäliike / *Transition network*). Tulkintakehykset paikallisissa ja valtakunnallisissa puheissa voivat poiketa paljonkin toisistaan (Kerkkänen 2010). Pitkän aikajänteen tavoittaminen poliittisissa päätöksissä on vaativaa, etenkin kokonaisuuden ja osien välisten suhteiden hahmottamisessa.

Kestävän kehityksen toimikunta julkisti vuonna 2014 uuden perinteistä poikkeavan strategian; toimikunta kutsuu hallinnonalat, yritykset, kunnat, järjestöt ja oppilaitokset tekemään *yhteiskuntasitoumuksen*, jolla kukin toimija ilmoittaa, miten tulee edistämään kestävää kehitystä omalla toimialallaan.⁶ Visiona on luonnon kantokyvyn rajoissa hyvinvoiva ”Suomi jonka haluamme 2050”. Ensimmäisen puolen vuoden aikana sitoumuksia oli tullut noin 80. (www.ymparisto.fi).

Yhteiskuntasitoumus kuten muutkin muutoksen foorumit (esim. Ilmastovanhemmat) tuottavat toiminnassaan empiiristä aineistoa tutkimukselle selvittää tulevan tekemistä.

Keskustelut edellä kävijöiden kanssa voivat avata ikkunoita aivan uusiin mahdollisuuksiin samoin kuin myös esteisiin. Mieleeni tulee Pesäpuu ry:n Selviytyjät-työmalli, jossa nuoret kertoivat kokemuksistaan lastensuojelussa niin, että kierros kierrokselta mukaan tuli uusia ryhmiä, ja tiedon lisääntymisessä *kommunikatiivinen* kapasiteetti kasvoi.

Pitäkäämme huolta hyvinvoinnin lähteistä

Tavoiteltavaa on houkutelua ihmisestä esiin parhaat puolet.

Thomas Princen, 2010

Muutosten vaikeus ei ole tehtävän kompleksisuus, ongelman laajuus tai aiottujen ratkaisujen riskit, Thomas Princen (2010) väittää. Vaikeus piilee siinä, että *ongelmat on kehystetty menneeseen* teollisen yhteiskunnan aikaan, jolloin jatkuvaa talouskasvua opittiin pitämään normaalina. Princen paljastaa arvoloukun ja tarjoaa taloudelliseen ajatteluun harkintaa ja säästäväisyyttä. Niillä on ollut käyttöä ihmiskunnan historiassa. Ne eivät vie menneeseen, koska sinne ei voi mennä, mutta tuleva va-

⁵ Myös Padasjoki, Kuhmoinen, Mynämäki ja Parikkala onnistuivat viidessä vuodessa vähentämään ilmastopäästöjä yli odotusten (HS 10.11.13). Yhä useampi kunta (43 %) on asettanut päästövähennystavoitteen (Mattsson 2012).

⁶ Ympäristöministeriö teki malliksi oman sitoumuksen liit-tyen uuteen toimitilaan: ”Pienennämme ekologista jalan-jälkeämme 20 % ja energiankulutusta 60 % ym. toiminnallisia sitoumuksia.” (Toimikunnan kokousaineistosta 1/2013.)

laisee ne uusin tavoin. Ekologista merkitystä vailla olevia toimia voi harjoittaa rajattomasti, kuten vapautta, vanhempien rakkautta, demokratiaa, taidetta, tiedettä ja urheilua. Hyvissä töissä ekologinen ja sosiaalinen yhdistyvät. Arvonantoa ansaitsee pitkän aikajänteen toiminta, Princen ehdottaa.

Kestävyys merkitsee *huolen pitämistä* hyvinvointia tuottavista niukentuvista resursseista sekä niiden jakamisesta. Hyvinvointia on tarkasteltava suhteessa sekä *inhimillisiin perustarpeisiin* että *luonnonvarojen kulutukseen*. Pulaa voi olla tai tulla hyvin koulutetusta ja terveestä väestöstä. Sosiaalista koheesiota pitää hoitaa ja luoda edellytyksiä yhteisöjen kehittymiselle. Solidaarisuus yksilöiden välillä on välttämätön edellytys luottamukselle. Epätasa-arvoisuuksien laajenemista tulee ehkäistä ja tasoittaa. Kestävää politiikkaa on resurssien vastuullinen käyttö. (Bilj 2011, 161–163.) *Energiätehokkuudesta* tulee luultavasti avaintekijä, joka määrittelee jokseenkin kaikkea toimintaa tulevaisuudessa. Panostamalla siihen kattavammin jo nyt voitaisiin vähentää päästöjä. (Laitinen 2012.)

Kulutuskulttuurista kestävämpään elämänmuotoon siirtyminen vaatii sitä tukevaa mentaalista asentoa, eettistä ajattelua ja toisin toimimista.

Miten ihmisistä tulee kykeneviä kunnioittamaan demokraattista tasa-arvoa? Martha Nussbaum (2010) pohtii. Pitää harjaantua myötätuntoon ja kunnioitukseen, joilla voi vastustaa pelkoa, ahneutta ja narsistisia aggressioita. Ihmisten pitää saada oppia ajattelevaan hyvin, ja väittelemään myös politiikasta sekä tunnistamaan ja tunnistamaan kaikkien kansalaisten yhtäläiset oikeudet. Kansalaisten tulee kyetä huolehtimaan myös toistensa elämästä. Pitää osata kuvitella laaja variaatio inhimillisen elämän tarinoita ja kohtaloita, lapsuudesta vanhuuteen, kotimaasta maapalloin toiselle puolelle. Nussbaum vastaa paitsi omiin kysymyksiinsä myös Ulrich Beckin asettamaan ongelmaan: kuinka voittaa *organisoitu vastuuttomuus*.

Beck rohkenee hahmottelemaan *kosmopoliittista nähköalaa*, jossa ihmiset identifioituvat sekä uhanalaisen maapallon kansalaisiksi että osaksi paikallista yhteisöään ja historiaansa. (Beck 2009).

Menneillä sosiaalisilla liikkeillä on ollut valtava merkitys vallitsevan kulttuurin muotoutumisessa, Klein (2014) muistuttaa. Taistelut naisten ja mustien äänioikeuden puolesta johtivat voittoon. *Orjuuden lakkauttaminen ja kolonialismin lopettaminen* olivat liikkeitä, joissa eliitti joutui luopumaan taloudellisista eduista. Niissä on hämmästyttäviä vastaavuuksia siihen taisteluun, jota nyt käydään päästöjen vähentämisen puolesta. Monet välttämättömistä muutoksista ovat innostavia, kuten puhtaan veden ja sähkön hankkiminen köyhimpien maiden asukkaille. (Mt., 449–455.)

Maailmantaloudentekijät-kampanja (www.maailmantaloudentekijat.fi) on käynnistynyt Suomessa kevään 2015 eduskuntavaaleja varten. Sen tarkoitus on saada ehdokkaat ja äänestäjät keskustelemaan *eriarvoisuudesta ja kestävästä taloudesta*. Kampanjassa on mukana 13 kansalaisjärjestöä.⁷ Kampanjan taustalla on eriarvoisuuden kasvu useimmissa maissa kolmen viime vuosikymmenen aikana. Tervetullut kampanja johtanee monipuoliseen keskusteluun ja sitä myöden toimintaan!

*

Jossain tulevaisuudessa hämmöttää kestävän kulttuurin erilaisia malleja. Ihmiset käyttävät neuvokkaasti luonnonvaroja ja jakavat niitä oikeudenmukaisesti. He kykenevät demokratiaan ja myötätuntoon. Mustankullan poraamisen ja kaivamisen sijasta energia saadaan auringosta, tuulesta ja vedestä. Sivilisaatio kevenee ja valaistuu. Joskus vielä kauan meidän jälkeemme tulevat muistelevat tyytyväisinä Pariisin ilmastokokousta joulukuussa 2015 ihmiskunnan kehityksen käännekohtana?

7 Attac, Eettisen kaupan puolesta, Finnwatch, Kepa, Kirkon ulkomaanapu, Pelastakaa lapset, Plan Suomi, Solidaarisuus, Suomen luonnonsuojeluliitto, Suomen Lähetysseura, Suomen UNICEF, Suomen World Vision ja WWF Suomi.

KIRJALLISUUS

- Ahokas, Jussi & Holappa, Lauri: Rahatalous haltuun. Irti kurjistavasta talouspolitiikasta. Helsinki: Like, 2014.
- Alhanen, Kai: John Dewey'n kokemusfilosofia. Helsinki: Gaudeamus, 2013.
- Arendt, Hannah: Eichmann in Jerusalem. A Report on the Banality of Evil. New York: Viking Press, 1965.
- Assadourian, Erik: Kulutuksen aikakausi. Teoksessa Worldwatch-instituutti: Maailman tila 2010. Kulutuskulttuurista kestävään elämäntapaan. Helsinki: Gaudeamus, 29–49, 2010.
- Bardy, Marjatta: Lapsuuden politiikka – kulutusyhteiskunnasta ekososiaaliseen kehitykseen. S. 30 – 45. Teoksessa Emma Aalto ym. (toim.): Suojeltu lapsuus? Raportti Lapsuudentutkimuksen päiviltä 2011. Raportti 51. Helsinki: THL, 2011.
- Bardy, Marjatta & Parrukoski, Sanna (toim.): Hyvinvointi ilmastonmuutoksen oloissa? Keskustelunavauksia tulevaisuusvaliokunnalle. Helsinki: THL, 2010.
- Beck, Ulrich: Climate for Change, or How to Create a Green Modernity? S. 254–266. Theory, Culture and Society Vol. 27 (2010): 2–3.
- Bijl, Rob: Never Waste a Good Crisis: Towards Social Sustainable Development. Soc. Indic Res 102:157–168, 2011.
- Broome, John: What is your life worth? Daedalus, 137; 49–56, 2008.
- Development and Climate Change 2009. Main Messages. World Development Report 2010. Advanced overview. Washington DC: The World Bank, VIII–XI.
- Hirvilammi, Tuuli: Kestävän hyvinvoinnin jäljillä – ekologisten kysymysten integrointi hyvinvointitutkimukseen. Tulossa, 2015.
- Honkasalo, Marja-Liisa: Elämä kuoleman jälkeen. Kolumni. Suomen Lääkärilehti 42/vsk 68 (2013), 2722.
- IPCC: Ilmastonmuutos etenemässä kohti peruuttamattomia seurauksia: toimia tarvitaan yhteiskunnan kaikilla sektoreilla. YM, Suomen ympäristökeskus, Ilmatieteen laitos ja Teknologian tutkimuskeskus tiedottavat 3.11.2014. www.ym.fi
- IPCC: Summary for Policymakers. In: Climate Change 2014. <http://www.ipcc.ch>
- Kainulainen, Sakari: Raha ja rakkaus hyvinvoinnin lähteinä. Yhteiskuntapolitiikka 79 (2014): 5, 485–497.
- Kasvio, Antti: Kestävä työ ja hyvä elämä. Tampere: Gaudeamus, 2014.
- Kerckänen, Anu: Ilmastonmuutoksen hallinnan politiikkaa. Kansainvälisen ilmastokysymyksen hallinto Suomessa. Tampereen yliopisto, Yhdyskuntatieteiden laitos. Tampere: Yliopistopaino, 2010.
- Klein, Naomi: This Changes Everything. Capitalism vs. Climate. Allen Lane. Penguin Books, 2014.
- Kortetmäki, Teea & Laitinen, Arto & Yrjönsuuri, Mikko (toim.): Ajatuksia ilmastoetiikasta.
- Ajatuksia ilmastoetiikasta. SoPHI 123. Jyväskylä, 2013.
- Kuusi, Pekka: Tämä ihmisen maailma. Helsinki: WSOY, 1982.
- Laitinen, Jussi: Valomerkki. Energiapula ja makean elämän loppu. Jyväskylä: Atena. 2012.
- Macy, Joanna: Maailma rakastajana ja minuutena. Keinoja maailmanlaajuisen ympäristökatastrofin torjumiseksi. Helsinki: Basam Books, 2009.
- Massa, Ilmo (toim.): Vihreä teoria. Ympäristö yhteiskuntateorioissa. Helsinki: Gaudeamus, 2009.
- Mattsson, Lotta: Selvitys kuntien ilmastotyöstä. Helsinki: Kuntaliitto, 2012.
- Nussbaum, Martha C: Not for Profit. Why Democracy Needs the Humanities. Princeton University Press. 2010.
- Pirsig, Robert M.: Zen ja moottoripyörän kunnossapito. Helsinki: WSOY, 1988.
- Princen, Thomas: Treading softly. Paths to ecological order. The MIT Press: Cambridge. 2010.
- Raworth, Kate: A Safe and Just Space for Humanity. Oxfam: Doughnut economics, 2012 <http://www.kateraworth.com/publications>.
- Salonen, Arto: Ekososiaalinen hyvinvointiparadigma – yhteiskunnallisen ajattelun ja toiminnan uusi suunta täyttyvällä maapallolla. Teoksessa Juha Härmäläinen (toim.) Sosiaalipedagoginen aikakauskirja, 2014.
- Szerszynski, Bronislaw & Urry, John: 2010 Changing Climates: Introduction. S. 1–8. Theory, Culture and Society 27 (2010): 2–3.
- Vainio, Harri: Arvokas työ. Kolumni. Suomen Lääkärilehti 69 (2014): 33, 2002.
- Valtioneuvoston tulevaisuusselonteko: kestäväällä kasvulla hyvinvointia, 2013.